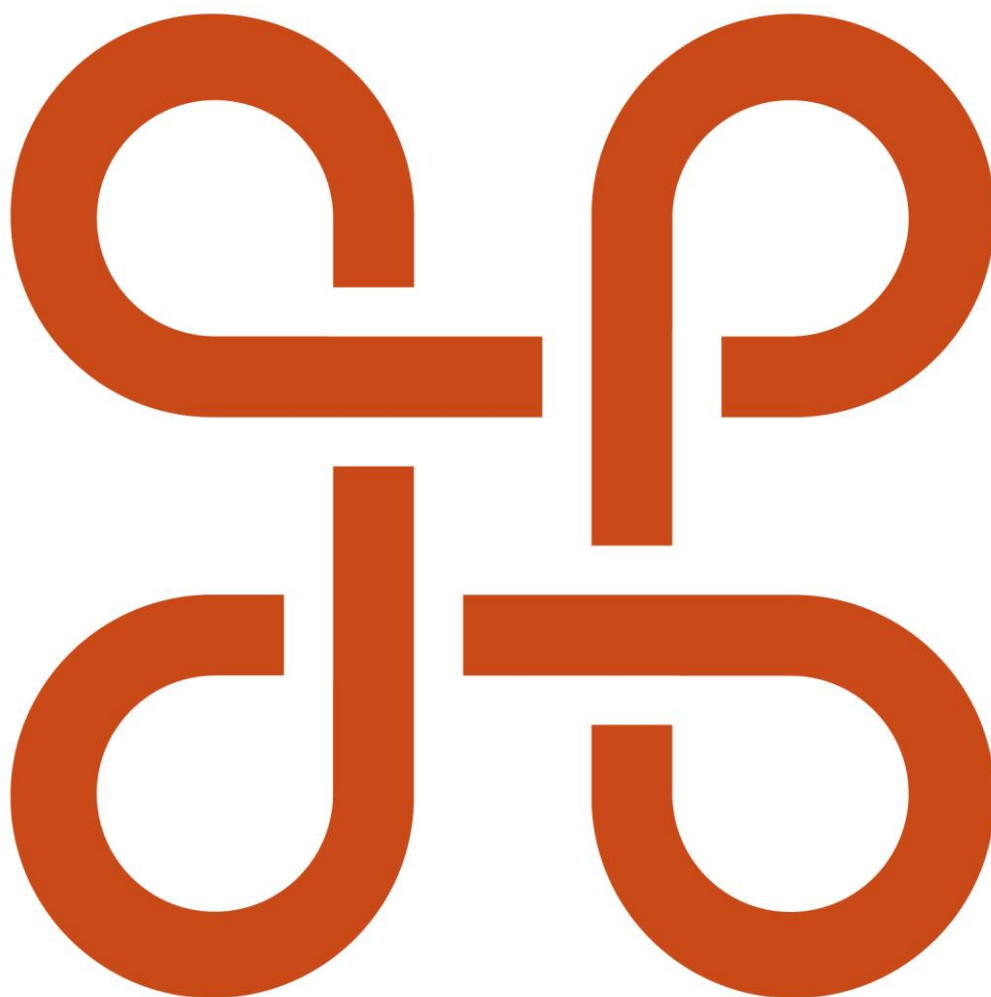

Omprövning av vissa riksintressen för kulturmiljövården

Redovisning av regeringsuppdrag

Skrivelse dnr. RAÄ-2022-828

RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel 08-5191 80 00
www.raa.se
registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2023
Omprövning av vissa riksintressen för kulturmiljövården. Redovisning av regeringsuppdrag.
Skrivelse, dnr RAÄ-2022-828.
Text: Ingen upphovsrätt
Bilder och illustrationer: Creative Commons licens CC BY där inget annat anges.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Innehållsförteckning

Förord.....	5
Sammanfattning.....	6
1. Inledning.....	8
1.1 Bostadsbyggande i riksintressen för kulturmiljövården	8
1.2 Mark för bostadsbyggande	10
1.3 Genomförande av uppdraget.....	13
1.3.1 Kriterier för riksintressen för kulturmiljövården.....	14
1.3.2 Begrepp som används i redovisningen	14
1.4 Ordinarie arbete med översyn av riksintressen.....	15
2. Underlag från länsstyrelserna	16
3. Omprövningar	17
3.1 Samråd.....	18
3.2 Fullständiga omprövningar med avståenden av anspråk (nivå 1) .	19
3.2.1 Motiveringar till avståenden.....	20
3.3 Fullständiga omprövningar med förslag till revideringar, exklusive avståenden (nivå 2).....	21
3.4 Aktualitetsprövningar baserade på byråmässig granskning (nivå 3)	24
3.4.1 Metod för byråmässig granskning	25
3.4.2 Aktualitetsprövade anspråk	26
3.5 Summering av omprövningarna.....	26
3.5.1 Fortsatt arbete med omprövningar	26
4. Påverkan på areal av revideringar	28

4.1 Digital utveckling	29
5. Konsekvensbedömning av regeringsuppdraget	29
Referenser	31
Bilaga 1. Aktualitetsprövade anspråk (nivå 3)	33
Bilaga 2. Kriterier för utpekande av riksintresseanspråk för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 §	39
Bilaga 3. Markanvändning	40

Förord

Regeringsuppdraget om omrövning av vissa riksintressen för kulturmiljövården redovisas genom denna skrivelse. Redovisningen har beslutats av riksantikvarie Joakim Malmström i januari 2023.

Sammanfattning

Regeringsuppdraget om omprövning av vissa riksintressen för kulturmiljövården redovisas i januari 2023. Uppdraget utgår ifrån länsstyrelsernas tidigare regeringsuppdrag om identifiering av riksintresseanspråk som behöver aktualitetsprövas, som redovisades i december 2021.

I redovisningen angav länsstyrelserna vilka anspråk för kulturmiljövården man bedömde vara i prioriterat behov av översyn gällande aktualitet och utbredning, mot en bakgrund av eventuella målkonflikter med bostadsbyggande.

Riksantikvarieämbetet har omprövat samtliga 358 riksintresseobjekt på länsstyrelsernas lista. Listan inkluderade både anspråk och delområden, så kallade satelliter. Riksantikvarieämbetet har i sin granskning utgått ifrån hela anspråken, med alla delar inkluderade, och använder därför termen anspråk i redovisningen. Vid omprövningen bedöms om anspråken uppfyller kriterierna för riksintressen för kulturmiljövården.

Omprövningarna har delats in i tre nivåer:

- Nivå 1. Fullständiga omprövningar med förslag till avståenden av anspråk
- Nivå 2. Fullständiga omprövningar med förslag till revideringar (exklusive avståenden)
- Nivå 3. Aktualitetsprövningar baserade på byråmässig granskning.

Samtliga anspråk har genomgått en inledande aktualitetsprövning genom byråmässig granskning, baserad på befintligt skriftligt material och med hjälp av digitala verktyg. För nivå 1 och 2 fattar Riksantikvarieämbetet nya formella beslut. Omprövningar av dessa anspråk genomförs i samråd med länsstyrelserna och baserar sig på underlag från länsstyrelserna. För resterande anspråk, som bedömts uppfylla kriterierna och därmed tillhöra nivå 3, baserar sig omprövningen helt på den byråmässiga granskningen. För dessa anspråk gäller Riksantikvarieämbetets befintliga beslut också i fortsättningen.

Summering av omprövningarna

11 anspråk avstås, 71 anspråk revideras när det gäller motivering, fysiska uttryck eller geografisk utbredning och cirka 270 anspråk behålls i befintligt skick.

Under perioden 2017–2022 har därmed 39 anspråk avståtts.

Aktuella riksintresseanspråk underlättar bostadsbyggande

Det går oftast att bygga bostäder i riksintresseanspråk för kulturmiljövården, om

byggnationen är väl planerad och anpassad till det specifika anspråkets förutsättningar. Uppfattningen att avståenden av riksintresseanspråk frigör mark för bostadsbyggande behöver därför nyanseras.

Det viktiga är inte att anspråk avstås, utan att de utgör aktuella och relevanta underlag för den fysiska planeringen. Tydligt beskrivna värden i riksintressebeskrivningarna gör det lättare att bedöma vilka förändringar som går att genomföra i anspråket utan att de kulturhistoriska värdena skadas, och hur anspråken kan utnyttjas som en resurs vid förändringar. Aktualisering genom revideringar och uppföljning av riksintresseanspråken behöver därför bedrivas löpande.

Om ett riksintresseanspråk avstås kvarstår ofta det formella skyddet för olika objekt i miljön. Byggnader, fornlämningar och andra objekt i riksintresseområden omfattas i hög grad av sådant skydd som kulturmiljölagen och plan- och bygglagen ger, vilket innebär att mark inte frigörs för planering och byggande i större utsträckning än vad som redan är fallet. Däremot kan helhetssynen på förvaltningen av landskapet försvagas om inte riksintresseanspråket finns kvar.

Ett hållbart bostadsbyggande i kulturmiljöer behöver väga in olika aspekter. Valet av lokalisering för byggandet är viktigt. De befintliga värdena i miljön kan tas tillvara och utvecklas för att skapa attraktiva livsmiljöer och bidra till klimatbesparingar och cirkulär ekonomi.

1. Inledning

Riksantikvarieämbetet fick i regleringsbrevet för budgetåret 2022 ett regeringsuppdrag om att ompröva vissa riksintressen för kulturmiljövården.

Uppdragets formulering

Omprövning av vissa riksintressen för kulturmiljövården

Riksantikvarieämbetet ska ompröva de riksintressen för kulturmiljövården som länsstyrelserna har identifierat som områden av riksintressen med brister avseende aktualitet eller utbredning (se Fi2021/02423). Myndigheten ska i genomförandet av uppdraget samråda med länsstyrelserna och Boverket. Regeringskansliet (Finansdepartementet) ska hållas informerat om hur arbetet fortlöper. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Finansdepartementet) senast den 31 januari 2023.

Uppdrag till Naturvårdsverket

Naturvårdsverket fick i sitt regleringsbrev för 2022 ett regeringsuppdrag med likalydande formulering för naturvårdens riksintressen.

Länsstyrelsernas uppdrag 2021

Regeringsuppdraget om omprövning av vissa riksintresseanspråk för kulturmiljövården utgår ifrån ett tidigare regeringsuppdrag till länsstyrelserna om aktualitetsprövning. Uppdraget innebar att länsstyrelserna skulle identifiera områden av riksintressen för kulturmiljö enligt 3 kap. 6 § miljöbalken som behöver aktualitetsprövas. I redovisningen angav länsstyrelserna vilka anspråk man bedömde vara i prioriterat behov av översyn gällande aktualitet och utbredning, mot en bakgrund av eventuella målkonflikter med bostadsbyggande. En utgångspunkt för uppdraget skulle vara att ”minska målkonflikterna mellan riksintressen och bostadsbyggande, samt att frigöra mer mark för planering och byggande”. Uppdraget redovisades i december 2021.¹

1.1 Bostadsbyggande i riksintressen för kulturmiljövården

För att minska samhällsproblemet bostadsbrist behövs olika former av lösningar. Väl genomtänkt och planerad byggnation går oftast att genomföra även i områden som omfattas av riksintresseanspråk för kulturmiljövården, förutsatt att den anpassas till det specifika anspråkets förutsättningar.

¹ Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021. Ärendebeteckning 408-29649-2021. Återrapportering regeringsuppdrag.

Anspråkens känslighet för exploatering varierar beroende på deras karaktär och innehåll. En agrar miljö kan vara känsligare än en industrimiljö eller urban miljö, men ofta handlar det om var i anspråken en nybyggnation planeras och hur byggnaderna utformas med hänsyn till den omgivande miljön.

Ett riksintresseanspråk signalerar att området innehåller nationella värden som behöver tas om hand och förvaltas som en resurs. Med utgångspunkt i det kan många anspråk utvecklas genom till exempel nybyggnation eller ombyggnad av befintliga fastigheter för bostadsändamål. Kulturmiljövården i omgivningen bidrar till livs- och boendemiljöer som människor uppfattar som attraktiva.²

En nyckel till att underlätta utveckling och byggnation i riksintresseanspråk är hög kvalitet i beskrivningarna av riksintressena. Att anspråken har tydliga och aktuella riksintressebeskrivningar ger bättre underlag för samhällsplaneringen, se vidare under avsnitt 1.2.

För att bostadsbyggandet ska bli hållbart behöver olika aspekter vägas in. Valet av lokalisering är ofta avgörande. I tätorter är exempelvis en exploatering av en redan hårdgjord yta som en parkeringsplats eller ett industriområde oftast en mer hållbar lösning än att bygga i ett grönområde. Det gäller också att ta till vara de värden som redan finns i miljön, i linje med det nationella mål för Gestaltad livsmiljö som riksdagen beslutade om 2018.³

Synergieffekterna mellan riksintresseanspråk av hög kvalitet och arbetet med målet om Gestaltad livsmiljö är tydliga. I propositionen om Gestaltad livsmiljö konstateras att ”när samhället utvecklas snabbt, är det viktigt att skapa goda förutsättningar både för bevarande och utveckling av den byggda miljön. Estetiska och kulturhistoriska värden har stor betydelse för utvecklingen av hållbara och attraktiva livsmiljöer. Ett helhetsperspektiv på den gestaltade livsmiljön innefattar även förvaltning, underhåll och vård av den befintliga bebyggelsen.”

Ett hållbart bostadsbyggande innebär också anpassningar till ett förändrat klimat. Stadsplaneringen måste väga in faktorer som att det kan innebära en klimatbesparing och ett bidrag till cirkulär ekonomi att ta tillvara redan befintliga byggnader, istället för att riva och bygga nytt. Platsutveckling har blivit ett nyckelord i planeringen av attraktiva livsmiljöer, där olika kulturmiljöer tas tillvara och utvecklas vidare.

² Samband mellan boendes trivsel och upplevda kulturvärden beskrivs bl.a. i Chalmers rapport ”Boendes syn på kulturvärden”, ACE Rapport 2019:7. Kulturmiljöers påverkan på fastighetsvärden tas bl.a. upp i ”Hva er kulturminner egentlig verdt?”, Transportekonomisk Institutt, 1902/2022.

³ Proposition 2017/18:110, Politik för gestaltad livsmiljö.

1.2 Mark för bostadsbyggande

Uppfattningen att avståenden av riksintresseanspråk frigör mark för bostadsbyggande behöver nyanseras, av flera skäl. Som nämns ovan är det oftast möjligt att bygga bostäder i ett riksintresse, med bibehållna värden, med utgångspunkt i aktuella riksintressebeskrivningar som underlättar planeringen. Ett annat skäl är att innehållet i riksintresseanspråken också omfattas av annan lagstiftning. Byggnader, fornlämningar och andra objekt i riksintresseområden omfattas i hög grad av sådant skydd som kulturmiljölagen⁴ och plan- och bygglagen⁵ erbjuder. Att ett riksintresseanspråk tas bort gör då i många fall ingen skillnad – det formella skyddet för de olika objekten i miljön kvarstår. I sådana fall kan landskapsperspektivet behöva uppmärksammas särskilt, till exempel i ett kommunalt kulturmiljöprogram. Detta eftersom landskapsperspektivet inte alltid framgår lika tydligt i annan dokumentation, som det gör i en riksintressebeskrivning. Helhetssynen på förvaltningen av landskapet riskerar att försvagas.⁶

Bedömningen av hur nivå av skydd påverkas delas av länsstyrelserna. I sitt regeringsuppdrag om aktualitetsprövning (redovisat 2021) konstateras att länsstyrelserna är eniga om ”att ett borttagande av riksintresseanspråk i områden där det finns formellt skydd enligt annan lagstiftning inte bidrar till att frigöra mer mark för planering och byggande”.⁷

Flertalet länsstyrelser konstaterade också att ”målkonflikter mellan riksintressen för kulturmiljö och bostadsbyggande sällan leder till att en plan hindras i prövning. Dialogen mellan stat och kommun leder i normalfallet till anpassningar gällande lokalisering, placering och utformning som innebär att riksintresset tillgodoses.”⁸

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet över kommunernas detaljplanering och avgör om en detaljplan ska överprövas och eventuellt upphävas, exempelvis med hänvisning till att den inte tillgodoser ett riksintresse. Det är få detaljplaner som överprövas av länsstyrelserna inom ramen för statlig tillsyn enligt 11 kap. 10 § plan- och bygglagen, PBL. Av detta följer också att det är mycket ovanligt att detaljplaner överprövas med hänvisning till kulturmiljövårdens riksintressen. Mellan 2014 och 2017 överprövades endast tre detaljplaner på denna grund, vilket

⁴ Kulturmiljölagen (1988:950).

⁵ Plan- och bygglagen (2010:900).

⁶ Enligt de kulturmiljöpolitiska målen ska en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen främjas.
www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/

⁷ Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021. Ärendebeteckning 408-29649-2021, s. 16.

⁸ Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021, s. 6.

kan jämföras med att det under perioden antogs sammanlagt nästan 6 500 detaljplaner.⁹

Under 2021 har enligt länsstyrelsens uppgifter till Boverket överprövning av detaljplaner gjorts för fem detaljplaner inom ramen för statlig tillsyn, med hänsyn till riksintressen för rörligt friluftsliv, rennäring, anläggningar för kommunikation och trafikslag samt kulturmiljövård. Tre av dessa upphävdes med riksintresse som skäl. För kulturmiljövårdens del överprövades två detaljplaner.¹⁰

Tydligt beskrivna anspråk underlättar fysisk planering

Något som kan medföra att mark i högre grad kan utnyttjas för bostadsbyggande är den kvalitetshöjning av riksintressebeskrivningarna som nämns ovan. Hög kvalitet i riksintressebeskrivningarna¹¹ ökar förutsättningarna för att riksintressena ska kunna fungera väl som verktyg i den fysiska planeringen.

Riksintressebeskrivningen är avgörande för vilken yta riksintresset omfattar, i och med att avgränsningen speglar det innehåll som redovisas i beskrivningarna. Tydligt beskrivna värden gör det lättare att bedöma vilka förändringar som går att genomföra i anspråket utan att värdena skadas, och hur de kan utnyttjas som en resurs vid förändringar. Aktuella beskrivningar ger bättre underlag för olika myndigheters och exploatörers planering och underlättar ändamålsenlig hantering av riksintresseanspråken i kommunernas översiktsplaner¹² och detaljplaner. Det är också riksintressebeskrivningarna som ligger till grund vid eventuella prövningar i domstol, eller vid tillämpning av olika anknutna lagar.

Vikten av att urval och beskrivningar av områden som bedömts vara av riksintresse inom olika sektorer är aktuella och motiverade betonades även i den så kallade Riksintresseutredningen, SOU 2015:99.¹³

⁹ Riksantikvarieämbetet, 2019. Stadens riksintressen – hinder att ta sig förbi eller resurs att utveckla? En studie av kulturmiljövårdens riksintressen i kommunernas planläggning, s 25.

¹⁰ <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/uppfoljning/Statistik/statistik-detaljplaner/overprovade-detaljplaner/>
Hämtad 2022-11-07.

¹¹ Riksintressebeskrivningarna består av en motivering och en redogörelse av vilka fysiska uttryck som ingår. Kartor visar den geografiska avgränsningen.

¹² Plan- och bygglag (2010:900) 3 kap.4 §. Av översiktsplanen ska framgå hur kommunen anser att riksintressena ska tillgodoseas.

¹³ SOU 2015:99. Planering och beslut för hållbar utveckling. Miljöbalkens hushållningsbestämmelser. Slutbetänkande av Riksintresseutredningen, s. 251.

Kriterierna – en kvalitetsmätare

Riksantikvarieämbetet har i sina granskningar¹⁴ av landets riksintresseanspråk konstaterat att det finns riksintresseanspråk som kan avstås eller kraftigt minskas, eftersom de inte uppfyller de fastställda kriterierna för riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Flertalet av dessa anspråk ligger långt ifrån tätorter, och är sällan intressanta ur bostadsbyggnadssynpunkt. Det samlade areella anspråket för kulturmiljövårdens anspråk på områden av riksintresse är cirka fyra procent av rikets totalareal.

Drygt tre procent av anspråken för kulturmiljövården består av bebyggd mark¹⁵. Den dominerande markanvändningen inom riksintresseanspråken utgörs av skogsmark, följt av åker- och betesmark. En länsvis redovisning av markanvändningen inom kulturmiljövårdens riksintressen finns i figur 1, bilaga 3.

Däremot kan anspråken bli aktuella för exploatering i andra sammanhang, som energiproduktion och anläggning av infrastruktur. Anspråken behöver hanteras relaterat till detta samt för att upprätthålla kvaliteten i riksintressesystemet. I andra fall behöver en översyn prioriteras, eftersom markanvändningen kan komma att förändras i samband med tätortsutveckling.

Potential till arealminskningar av riksintressen finns också i vissa större riksintressen, där mindre områden av tydligt riksintresse omges av större ytor som inte innehåller tydligt beskrivna värden eller består av värden som saknar samband med den utpekade riksintresseberättelsen. Ofta är funktionen att binda samman olika delar av ett riksintresse. I vissa fall kan en uppdelning i så kallade satellitområden övervägas för att renodla riksintresset, vilket kan minska den sammantagna arealen.¹⁶ En annan metod är att dela upp anspråken i mindre, men funktionella riksintressen med egna riksintressebeskrivningar. Tillvägagångssättet kan då öka antalet anspråk, men arealen som tas i anspråk minskar.

¹⁴ Regeringsuppdrag om kriterier för och anspråk på områden av riksintresse för kulturmiljövården. Del 2, Utvärdering av nuvarande anspråk. Riksantikvarieämbetet 2021, dnr RAÄ-2020-301. Byråmässig granskning i nuvarande uppdrag (2022).

¹⁵ Riksantikvarieämbetet, 2017. Riksintressen i siffror. Baserat på Nationella Marktäckedata, Naturvårdsverket. Bebyggd mark består av ”mark med bebyggelse” som till exempel orter och enstaka hus och ”övrig bebyggd mark” som hamnområden, industrier med mera.

¹⁶ Exempelvis kan en riksintressant by- eller gårdsmiljö ha geografiskt fristående men kulturhistoriskt funktionellt tillhörande odlingsmarker eller fäbodställen. Dessa kan vara belägna på långt avstånd från gårds- eller bymiljön och ingå i riksintresset, utan att områdena däremellan behöver ha någon koppling till riksintresset. Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Handbok (2014), s. 69.

1.3 Genomförande av uppdraget

Riksantikvarieämbetet ska i regeringsuppdraget ompröva de riksintressen som länsstyrelserna har identifierat som områden av riksintressen med brister avseende aktualitet eller utbredning (se Fi2021/02423).

Inledningsvis prioriterade Riksantikvarieämbetet de anspråk som länsstyrelserna angett hade högst prioritet. En förfrågan om revideringsunderlag för ett urval av dessa skickades ut till länsstyrelserna i mars 2022, tillsammans med stödmaterial i form av kriterier och en förenklad checklista för att ta fram underlagen. Checklistan baserade sig på Riksantikvarieämbetets vägledning för riksintressearbetet, ”Riksintressehandboken” (2014). En tidsgräns för revideringar som skulle hanteras inom ramen för regeringsuppdraget sattes till 30 september 2022.

Samtliga tillfrågade länsstyrelser inkom med svar på förfrågan.¹⁷ Sex länsstyrelser uppgav att man kunde medverka i översynen, framför allt baserat på redan pågående ordinarie arbete med översyn. Sammantaget fick Riksantikvarieämbetet besked om att ca 30 underlag skulle kunna levereras under den utsatta tidsperioden fram till 30 september 2022.

Ett flertal länsstyrelser avböjde dock att medverka, med hänvisning till att länsstyrelserna inte fått ett eget regeringsuppdrag eller finansiering. Länsstyrelsernas samverkansorgan Kulturmiljöforum samordnade formuleringarna kring detta.

Bristen på underlag från vissa länsstyrelser innebar att ett nytt upplägg för genomförandet av omprövningarna togs fram. Omprövningarna delades in i tre nivåer beroende på omfattningen av revideringsbehovet för respektive anspråk. Större vikt fick läggas vid en intern byråmässig granskning, något som gjorde det möjligt att ta ett helhetsgrepp och ompröva samtliga anspråk på länsstyrelsernas lista, inte bara de högst prioriterade. I kapitel 3 ”Omprövningar” beskrivs tillvägagångssättet för omprövningarna och de olika nivåerna närmare.

Riksantikvarieämbetets granskning av anspråken har kombinerats med samråd i form av dialogmöten med samtliga berörda länsstyrelser, under våren och hösten 2022. Nivån på övrigt samråd har stämts av med Boverket och Naturvårdsverket.

Två informationsmöten med Finansdepartementet har genomförts, i mars respektive september 2022.

¹⁷ Förfrågan skickades ut till 19 av 21 länsstyrelser. Länsstyrelserna i Kalmar och Blekinge bedömde i länsstyrelsernas uppdrag (2021) att det inte förelåg några målkonflikter med bostadsbyggande i respektive län och ingick inte i förfrågan.

Arbetet med översyn av riksintressen för kulturmiljövården kopplat till pågående och tidigare regeringsuppdrag har presenterats vid Boverkets möte för samtliga riksintressemyndigheter den 5 oktober 2022.

1.3.1 Kriterier för riksintressen för kulturmiljövården

Riksantikvarieämbetet beslutade i februari 2022 om nya kriterier för utpekande av riksintresseanspråk för kulturmiljövården, enligt 3 kap. 6§ miljöbalken, efter avslutad remissbehandling.

Kriterierna är som följer:

- A. Riksintressant berättelse
- B. Helhetsmiljö
- C. Fysiska uttryck

Kriterierna A–C ska alltid vara uppfyllda. Även följande kriterier kan tillämpas när ett riksintresse pekas ut, men alltid i kombination med kriterierna A–C:

- D. Regionala och lokala förhållanden
- E. Internationella åtaganden

Kriterierna beskrivs närmare i bilaga 2.

1.3.2 Begrepp som används i redovisningen

Riksintressebeskrivning

Riksantikvarieämbetets beskrivning vid utpekande av riksintresseanspråk. Beskrivningen innehåller en motivering till utpekandet och beskriver de fysiska uttryck som finns för riksintresset. En karta över anspråkets utbredning kompletterar beskrivningen.

Revidering

Vid revidering av riksintresseanspråk granskas riksintressebeskrivningar, anspråkens tillstånd och geografiska avgränsningar. En revidering kan medföra att anspråkets motivering, vilka fysiska uttryck som ingår och/eller den areella utbredningen ändras, eller att anspråket avstås.

Byråmässig granskning

En byråmässig granskning görs enbart utifrån skriftligt material och i detta sammanhang med hjälp av olika digitala verktyg, inte genom fältstudier.

Helhetsmiljö och funktionellt historiskt system

I en helhetsmiljö finns ett tydligt samband mellan motivet för anspråket och de fysiska uttryck som ska spegla motivet, samt mellan de olika uttrycken. Anspråket uppvisar då ett funktionellt historiskt system, ett kulturhistoriskt sammanhang.

Fysiska uttryck

Fysiska uttryck gör anspråkets kulturhistoriska värden och kulturhistoriska sammanhang läsbara i landskapet. De fysiska uttrycken återspeglar anspråkets berättelse om vad som hänt i landskapet och gör den synlig. Uttrycken kan bestå av objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband. Exempel på uttryck kan vara karaktäristisk bebyggelse, infrastruktur, siktlinjer eller ett biologiskt kulturarv som är resultatet av människors nyttjande av landskapet.

Objekt

Ett objekt i en kulturmiljö är en enskild företeelse som till exempel en byggnad, ett gravröse, en vägsträckning, en trädgård etc. Objekt kan beskrivas som ”enskild, fysisk manifestation av materiellt kulturarv”¹⁸.

Riksintresseanspråks kvalitet

Med hög kvalitet i riksintresseanspråken avses att urvalet ska vara relevant, de enskilda anspråken ska motiveras och avgränsas utifrån fastställda kriterier, samt att de ska vara tydligt beskrivna.

1.4 Ordinarie arbete med översyn av riksintressen

Riksantikvarieämbetet bedriver ett löpande arbete med översyn och revideringar av riksintressen, i nära samarbete med berörda länsstyrelser, och som en del av sitt nationella uppsiktsansvar. Länsstyrelserna har genom sin regionala uppsikt den regionala och lokala kunskapen om riksintressena, och kan genom fältbesök följa upp om befintliga riksintresseanspråk är aktuella och relevanta.

Arbetsformerna för det löpande arbetet med revideringar tar sin utgångspunkt i hushållningsförfordningen. Länsstyrelserna ska underrätta Riksantikvarieämbetet om behov av justering av gränser, avstämningen eller att nya anspråk bör pekas ut. Länsstyrelser tar i många fall själva initiativet till en revidering, till exempel inför en kommande exploatering eller annan planerad förändring av markanvändningen i ett område, eller om anspråket är i behov av översyn av andra skäl. Ofta ger detta underlag för dialog mellan länsstyrelsen och berörda kommuner.

Revideringar de senaste åren

Riksantikvarieämbetet ger stöd och vägledning vid revideringarna, i skriftlig form och vid möten med länsstyrelserna. Ofta handlar det om att uppdatera riksintressebeskrivningarna eller att justera de geografiska avgränsningarna. Riksantikvarieämbetet fattar beslut om revideringarna för respektive anspråk.

¹⁸ Riksantikvarieämbetets webbplats: Ordlista – förvaltning av kulturarv. Hämtad 2022-08-29.

Under de senaste fem åren har det inom ramen för myndighetens ordinarie riksintressearbete genomförts revideringar enligt nedan:

2017: 8 revideringar

2018: 70 revideringar

2019: 70 revideringar

2020: 25 revideringar

2021: 59 revideringar.

2. Underlag från länsstyrelserna

Länsstyrelserna redovisade sitt regeringsuppdrag om identifiering av riksintresseanspråk som behöver aktualitetsprövas vid årsskiftet 2021/2022.

I redovisningen listade man 358 ”riksintresseobjekt”, det vill säga utöver själva huvudanspråken även sådana delområden/”satelliter” som kan vara kopplade till riksintresset. Listan utgjordes av sådana objekt som efter en sammanvägd bedömning bedömdes vara i ett prioriterat behov av översyn gällande aktualitet och utbredning, mot en bakgrund av potentiella målkonflikter med bostadsbyggande.

Ett riksintresseanspråk kan bestå av flera riksintresseobjekt, i form av delområden utanför huvudområdet, så kallade satellitområden. Riksantikvarieämbetet utgår i sin granskning från hela anspråken, med alla delar i anspråket inkluderade och använder därför termen anspråk genomgående i redovisningen. Antalet fullständigt omprövade och aktualitetsprövade anspråk uppgår därmed till 356. Summan inkluderar ett tjugotal anspråk i Stockholms län, som inte fanns med på länsstyrelsernas lista, se vidare nedan, men exkluderar delområdena. Två kompletterande anspråk har också inkluderats.¹⁹

Riksantikvarieämbetet har i sitt arbete omprövat anspråk i 19 län. Två län, Blekinge och Kalmar, bedömer i länsstyrelsernas redovisning att det inte finns någon intressekonflikt mellan riksintresseanspråk och bostadsbyggande i respektive län.

Länsstyrelsen i Blekinge har gjort en sammanvägd bedömning att det inte finns något prioriterat behov av översyn.²⁰ Länsstyrelsen upplever att kommunerna i länet planlägger utanför riksintresseområdena eller i överensstämmelse med motiveringen för riksintresseanspråken. Tre anspråk har dock ändå tagits med på

¹⁹ Se tabell 1 respektive 3, ett anspråk har lagts till i vardera tabellen utöver länsstyrelsernas objektslista.

²⁰ Återrapportering regeringsuppdrag. Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021. Identifiering av riksintresseanspråk för kulturmiljö och naturvård som behöver aktualitetsprövas, s. 6.

länsstyrelsernas lista över anspråk med prioriterat behov av översyn, och Riksantikvarieämbetet har därför inkluderat dem i sin omprövning.

Länsstyrelsen i Kalmar bedömer att inga målkonflikter finns mellan riksintresseanspråk och bostadsbyggande i länet, eftersom man utgår ifrån att riksintressena ska vara en resurs för samhällsutvecklingen och bär på värden som ska tas till vara vid nybyggnation, inte förhindra ett fortsatt byggande.²¹ En större översyn över anspråken i länet har genomförts nyligen (2014–2018) med avstående och andra revideringar som följd. De nuvarande anspråken i Kalmar län har därmed inte ingått i Riksantikvarieämbetets omprövning.

Länsstyrelsen Stockholm anger att samtliga riksintressen för kulturmiljövård i Stockholms län har omfattats av en översyn och revidering inom ramen för projektet ”Aktualisering av riksintressen för kulturmiljövården i Stockholms län” som Länsstyrelsen i Stockholms län initierade 2015. Riksantikvarieämbetet har (2018–2021) tagit beslut om näst intill samtliga förslag på reviderade områden som lyfts inom ramen för projektet. Ett fåtal områden kvarstår som är i sin slutfas av översynen. Anspråk som reviderats under 2022 (24 stycken) har inkluderats i redovisningen av regeringsuppdraget. Under 2022 har bland annat anspråk som ingår i temat Städer, tätorter, förorter, villasamhällen reviderats.

En utgångspunkt för länsstyrelsernas regeringsuppdrag var att minska målkonflikterna mellan riksintressen och bostadsbyggande samt att frigöra mer mark för planering och byggande. Mot bakgrund av detta prioriterade länsstyrelserna att endast bedöma behov av aktualitetsprövning för riksintresseanspråk som kan vara i potentiell målkonflikt med bostadsbyggande.²² Enligt redovisningen var det svårt att finna en gemensam definition och avgränsning av begreppet bostadsbyggande. Respektive län fick göra sin egen bedömning av vad som kan utgöra målkonflikt utifrån länets förutsättningar. Länsstyrelserna har i de flesta fall utgått från en vidare definition av bostadsbyggande och inkluderat etablering av verksamhetsområden, infrastruktur, LIS-områden och i vissa fall även fritidsbebyggelse.

3. Omprövningar

Riksantikvarieämbetet har i arbetet med regeringsuppdraget genomfört omprövningar av samtliga anspråk och objekt som länsstyrelserna redovisat i sitt regeringsuppdrag om identifiering av anspråk.

²¹ Återrapportering regeringsuppdrag. Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021, s. 6.

²² Återrapportering regeringsuppdrag. Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021, s. 14.

Omprövningarna har delats in i tre nivåer:

- **Nivå 1.** Fullständiga omprövningar med förslag till avståenden av anspråk
- **Nivå 2.** Fullständiga omprövningar med förslag till revideringar (exklusive avståenden)
- **Nivå 3.** Aktualitetsprövningar baserade på byråmässig granskning.

För att göra en fullständig omprövning av ett riksintresseanspråk som resulterar i ett avstående behöver ett fältbesök i anspråket vara genomfört, antingen av berörd länsstyrelse eller Riksantikvarieämbetet.

Revidering av ett riksintresse innebär framför allt att riksintressebeskrivningen förtydligas och/eller att avgränsningen justeras. Beskrivningen ska innehålla en motivering till varför området är av riksintresse och ange vilka fysiska uttryck som speglar detta. En ändring i motiveringen kan påverka anspråkets geografiska utbredning, likaså om ett fysiskt uttryck tas bort eller läggs till, beroende på hur relevant det är i anspråkets helhetsmiljö.

3.1 Samråd

Innan en myndighet fattar beslut om riksintresseanspråk ska samråd hållas med Boverket samt berörda länsstyrelser och riksintressemyndigheter.²³ Myndigheten kan i förväg komma överens om i vilka typer av ärenden de önskar samråd eller inte.²⁴ Nivån på samrådet inom regeringsuppdraget mellan nationella myndigheter, gällande avståenden och revideringar, har överenskommits med Boverket och Naturvårdsverket. Något formellt krav på samråd med berörda kommuner finns inte.

Inom ramen för regeringsuppdraget har myndigheten genomfört möten med samtliga nitton berörda länsstyrelser, för samråd och dialog om olika anspråk. Riksantikvarieämbetet har vid dessa tillfällen gått igenom de anspråk på länsstyrelsernas lista som väckt frågetecken vid den byråmässiga granskningen. Resultaten från samråden har i ett antal fall även spelat in till både länsstyrelsernas och Riksantikvarieämbetets fortsatta arbete med riksintressena, efter uppdragsperiodens slut.

²³ Boverket, 2017. Vägledning för nationella myndigheters underlag, beslut och redovisning rörande anspråk på riksintressen i 3 kap. miljöbalken

²⁴ Exempelvis kan samråd med Boverket krävas gällande nya anspråk eller om ett område ökar markant i yta, i andra fall skickas en kännedomskopia.

Samråden gällande vissa anspråk kommer att fortsätta även under 2023, oftast beroende av komplexiteten i revideringen av berört anspråk, och omfattningen av länsstyrelsens dialog med berörd kommun.

3.2 Fullständiga omprövningar med avståenden av anspråk (nivå 1)

Riksantikvarieämbetet har beslutat att 11 anspråk avstås, det vill säga att dessa områden inte längre bedöms som riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Beskrivningstexten för området tas därför bort i Riksantikvarieämbetets förteckningar över riksintressen och den geografiska avgränsningen tas bort i länsstyrelsens GIS/geodatakatalog.

En fullständig omprövning enligt nivå 1 innebär att Riksantikvarieämbetet tar ett nytt formellt beslut om de individuella anspråken.

Av tabell 1 nedan framgår vilka anspråk som Riksantikvarieämbetet har beslutat att avstå, hur stor yta de omfattar och en kommentar om samrådsprocessen.

Gällande avståenden inom ramen för ordinarie arbete efter regeringsuppdragets slut, se vidare i avsnitt 3.5.1.

Tabell 1. Fullständiga omprövningar av anspråk med beslutade avståenden, 2022.

Uppgifterna om areal nedladdade från länsstyrelsernas GIS-portal 2022-05-12.

Län	Anspråkets namn och id-nummer	Areal i hektar (2021)	Samråd med länsstyrelse och/eller Boverket
Jönköping	Stensholm Lundaberget, F 71	86,4	Klart, anspråket avstått.
Skåne	Skurups kyrkby, M 155	43,5	Klart, anspråket avstått.
Västra Götaland	Hol, P 37	214,7	Klart, anspråket avstått.
	Skeplanda, P 29	258,5	Klart, anspråket avstått.
Örebro	Täby, T 16	14	Klart, anspråket avstått.
Dalarna	Idresjön, W 127	221,3	Klart, anspråket avstått.

	Skejsnäset, W 73	17,9	Klart, anspråket avstått.
	Hättsjön, W 59	768,3	Klart, anspråket avstått.
	Hinsen, W 22	874,4	Klart, anspråket avstått.
	Stora Holmsjön, W 8	161,3	Klart, anspråket avstått.
	Digernäset, W 49*	363,8	Klart, anspråket avstått. *Digernäset ingick inte i länsstyrelsernas objektlista.
Summa		3 024,1	

Kommentar till tabell 1

Sammanlagt har 11 anspråk avståtts under 2022. Den sammanlagda ytan för dessa anspråk är cirka 3 024 hektar. Anspråket Digernäset ingick inte i länsstyrelsernas lista över 358 objekt, men avståndet har tagits med för helhetsbildens skull, eftersom det avstår av liknande skäl som andra anspråk i Dalarna.

3.2.1 Motiveringar till avståenden

I tabell 2 nedan ges en överblick över motiveringarna till varför vissa anspråk bör avstås. Vanliga orsaker är att anspråken inte uppvisar helhetsmiljöer och funktionella samband mellan de fysiska uttrycken. Detta innebär att anspråken inte uppfyller kriterierna om helhetsmiljö respektive fysiska uttryck. Ibland ligger tyngdpunkten i anspråket i ett enstaka objekt, istället för i en kulturmiljö som präglar landskapet. En förvanskning av områden till följd av att landskapet inte längre hävdas eller har exploaterats är en annan förekommande orsak.

Huvudmotiv

Begreppet huvudmotiv används för att beskriva anspråkets bärande berättelse, en ”röd tråd”, som de fysiska uttrycken belyser. Huvudmotivet visar på de kulturhistoriska utvecklingsskeden och verksamheter eller aktiviteter som främst präglat landskapet i området.

Tabell 2. Riksantikvarieämbetets motivering till avstående av anspråk

Län	Anspråkets namn och id-nummer	Huvudmotiv	Motivering
Jönköping	Stensholm Lundaberget, F 71	Borgmiljö Fornlämningsmiljö	Otydliga funktionella samband, svaga fysiska uttryck.

Skåne	Skurups kyrkby, M 155	Sockencentrum	Otydliga funktionella samband, förvanskat.
Västra Götaland	Skepplanda, P 29	Otydligt huvudmotiv Odlingslandskap Fornlämningsmiljö	Otydliga funktionella samband, förvanskat.
	Hol, P 37	Fornlämningsmiljö	Otydliga funktionella samband.
Örebro	Täby, T 16	Kyrkomiljö Odlingslandskap	Otydliga funktionella samband, objektsliknande.
Dalarna	Idresjön, W 127	Fornlämningsmiljö	Saknar synliga fysiska uttryck.
	Skejsnäset, W 73	Fornlämningsmiljö	Otydliga funktionella samband, förvanskat.
	Hättsjön, W 59	Fornlämningsmiljö	Otydliga funktionella samband, svaga fysiska uttryck.
	Hinsen, W 22	Fornlämningsmiljö	Otydliga funktionella samband, svaga fysiska uttryck.
	Stora Holmsjön, W 8	Fornlämningsmiljö	Saknar fysiska uttryck.
	Digernäset, W 49*	Fornlämningsmiljö	Otydliga funktionella samband, svaga fysiska uttryck. *Digernäset ingick inte i länsstyrelsernas objektlista.

Kommentar till tabell 2

De anspråk som avstås är sådana som inte uppfyller kriterierna för riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Vanligast förekommande är fornlämningsmiljöer, vilket bland annat kan förklaras med att fornlämningar i ett tidigt skede pekats ut som riksintresseanspråk eftersom de är skyddsvärda och intressanta ur ett arkeologiskt perspektiv. Vid en översyn idag framgår dock att de berörda fornlämningarna är mer av karaktären ”objekt” än helhetsmiljö och ibland inte har avläsbara fysiska uttryck i landskapet, det vill säga att kriterierna om helhetsmiljö och fysiska uttryck inte uppfylls.

3.3 Fullständiga omprövningar med förslag till revideringar, exklusive avståenden (nivå 2)

Riksantikvarieämbetet har under den angivna perioden fram till 30 september 2022 genomfört dialog och samråd med länsstyrelserna kring revideringsunderlag. För några länsstyrelser genomfördes samråden under oktober. Sammantaget har detta resulterat i att underlag finns för att göra en fullständig omprövning av 71 anspråk, som kommer att kvarstå, men behöver revideras.

Samtliga anspråk i tabell 3 nedan kvarstår, men är i behov av revidering av beskrivningstext och/eller avgränsning. En fullständig omprövning enligt nivå 2 innebär att Riksantikvarieämbetet tar ett nytt formellt beslut om de individuella anspråken.

Underlag för revidering har lämnats av länsstyrelsen eller tagits fram av Riksantikvarieämbetet i samråd med länsstyrelsen. Vissa underlag är resultatet av översyner i det ordinarie arbetet hos länsstyrelserna. Arbetet kan ha pågått under längre tid, beroende på omfattning och komplexitet. Exempelvis har Stockholms län genomfört en översyn av samtliga riksintressen, indelade i tematiska grupper, under tidsperioden 2015–2022. Under 2022 har bland annat anspråk som ingår i temat Städer, tätorter, förorter, villasamhällen reviderats.

Tabell 3. Fullständiga omprövningar av anspråk med beslutade eller föreslagna revideringar (exklusive avstående) 2022.

Län	Anspråkets namn och id-nummer	Samråd med länsstyrelse och/eller Boverket
Stockholm	Bygge och Bo, AB 49	Klart, anspråket reviderat.
	Djursholm, AB 38	Klart, anspråket reviderat.
	Hallstavik, AB 96	Klart, anspråket reviderat.
	Herräng, AB 97	Klart, anspråket reviderat.
	Karta–Oaxen–Stora Vika, AB 9	Klart, anspråket reviderat.
	Norrtälje, AB 84	Klart, anspråket reviderat.
	Saltsjöbaden, AB 122	Klart, anspråket reviderat.
	Sigtuna, AB 65	Klart, anspråket reviderat.
	Stenhamra, AB 28	Klart, anspråket reviderat.
	Gamla Stocksund, Mörby, AB 48	Klart, anspråket reviderat.
	Gustavsberg, AB 56	Klart, anspråket reviderat.
	Skogskyrkogården, AB 111	Klart, anspråket reviderat.
	Utö, AB 602	Klart, anspråket reviderat.
	Vällingby–Räcksta, AB 120	Klart, anspråket reviderat.
	Gamla Enskede, AB 112	Klart, anspråket reviderat.
	Gröndal, AB 116	Klart, anspråket reviderat.
	LM-Ericssons industrianläggning och LM-staden i Midsommarkransen, AB 114	Klart, anspråket reviderat.
	Norra Ängby, AB 119	Klart, anspråket reviderat.
	Olofslund och Pungpinan, AB 640 (sammanslagning)	Klart, anspråket reviderat.
	Södra Ängby, tidigare AB 119	Samråd pågår.
	Ålstensgatan, AB 117	Samråd pågår.
	Årsta Centrum, AB 113	Samråd pågår.
	Stockholms innerstad med Djurgården, AB 115	Samråd pågår.
	Adelsö-Björkö-Birka, AB 21, 22	Samråd klart, beslut kommer.
Uppsala	Gamla Uppsala samt Fyrisån och Björklingeåns dalgångar, C 30	Samråd pågår.

	Vaksala, C 36	Samråd pågår.
	Fjärdhundra, C 48	Samråd pågår.
	Örsundaåns dalgång, C 50	Samråd pågår.
	Örsundaåns övre dalgång, U 29	Samråd pågår.
	Gryta, C 51	Samråd pågår.
	Boglösa, C56	Samråd pågår.
Östergötland	Skönberga, E 67	Samråd pågår.
Jönköping	Båramo, F 34	Samråd pågår.
	Finnvedens folkland, F 3	Samråd pågår.
Kronoberg	Trotteslöv Össlöv Fallnaveka, G 8	Klart, anspråket reviderat.
	Hult–Sandsjö–Ormesberga, G 29	Samråd pågår.
	Bolmsö kyrkby, G 13	Samråd pågår.
	Lida–Husaby, G 10	Samråd pågår.
	Römningen-området, G 4	Samråd pågår.
Gotland	Eskelhem–Tofta, I 57	Samråd pågår.
	Karlsöarna med Ekstakusten, I 26	Samråd pågår.
Blekinge	Hallarumsviken, K 20	Samråd pågår.
Skåne	Burlöv, M 77	Samråd pågår.
	Rååns dalgång, M 10	Samråd pågår.
	Foteviken–Glostorp, M128	Samråd pågår.
	Fuglie–Mellan Grevie–Skåre, M 136	Samråd pågår.
Västra Götaland	Göta kanal, O 99	Klart, anspråket reviderat. (Gäller den del som är belägen i Västra Götaland.)
	Mollösund, O 32	Samråd pågår.
	Pilane, O 59	Samråd pågår.
	Bronsålderssundet, O 1	Samråd pågår.
	Brätte–Vassända, P 18	Samråd pågår.
Örebro	Kumlaby, T 14	Samråd pågår.
Västmanland	Irsta, U 31	Samråd pågår.
	Badelunda, U 25	Samråd pågår.
Dalarna	Särnasjön, W 126	Samråd pågår.
	Olsmýran, W 63	Samråd pågår.
	Van-Vanån, W 116	Samråd pågår.
	Leksands-Noret, W 46	Samråd pågår.
	By-bygden, W 2	Samråd pågår.
	Kyrkudden, W 89	Samråd pågår.
	Söderås, W 86	Samråd pågår.
	Bobygden, W 111	Klart, anspråket reviderat.
	Sjön Amungen, W 101	Klart, anspråket reviderat.
	Gesunda, W 69b	Samråd klart.
	Östra Silvberg, W 112	Klart, anspråket reviderat.
Gävleborg	Ockelbo och Vi, X 700	Klart, anspråket reviderat.
	Jädraås bruk och Tallås,* X 704	Klart, anspråket reviderat. * Jädraås bruk ingick inte i länsstyrelsernas objektslista.

Jämtland	Åre, Z 32	Klart, anspråket reviderat.
	Forsa–Duved, Z 33	Samråd pågår.
	Undersåker, Z 31	Samråd pågår.
Västerbotten	Degerfors, AC 23	Samråd pågår.
Summa		71

Kommentar till tabell 3

Inom ramen för regeringsuppdraget har 71 anspråk (exklusive avstående) reviderats eller getts förslag till revidering under 2022. För cirka 40 av dessa anspråk pågår samråden kring de kommande revideringarna även under 2023.

3.4 Aktualitetsprövningar baserade på byråmässig granskning (nivå 3)

Riksantikvarieämbetet har genomfört en byråmässig granskning av samtliga de riksintresseanspråk och objekt som finns med på länsstyrelsernas lista över anspråk som är prioriterade för översyn. Metoden för den byråmässiga granskningen beskrivs nedan (se avsnitt 3.4.1). Samtliga anspråk har granskats utifrån om de uppfyller kriterierna eller inte, och detta har legat till grund för vilken omprövningsnivå de placerats i.

Anspråk med revideringsunderlag från länsstyrelserna har hanterats enligt nivå 1 (avstående) och nivå 2 (revideringar) ovan. Övriga anspråk har aktualitetsprövats baserat på underlag från den byråmässiga granskningen. Aktualitetsprövningen innebär att RAÄ bedömer om anspråken uppfyller kriterierna och ska kvarstå som riksintresseanspråk.

Dialog har förts med berörda länsstyrelser kring sådana anspråk som Riksantikvarieämbetet vid aktualitetsprövningen har identifierat att de bör genomgå en fullständig omprövning. Sådana anspråk redovisas under nivå 1 (avstående) eller nivå 2 (revideringar) ovan.

En godkänd aktualitetsprövning enligt nivå 3 innebär att Riksantikvarieämbetets befintliga beslut om de individuella anspråken gäller.

3.4.1 Metod för byråmässig granskning

Undersökningen har inkluderat en granskning av länsstyrelsernas redovisade material²⁵ (samtliga prioritetsnivåer 1, 2, 3)²⁶, jämförelser med kriterierna för riksintresseanspråk, kartstudier av anspråkens avgränsningar och lokalisering i landskapet, användande av digitala kartverktyg inklusive flygfoton, virtuella gatuvyer, vissa skriftliga källor i form av befintliga regionala studier samt revideringsunderlag från vissa länsstyrelser. Stickprover i form av fältbesök har gjorts för att kvalitetssäkra metoden, med gott resultat.

Variationer i länsstyrelsernas underlagsmaterial

Den byråmässiga granskningen har utgått ifrån länsstyrelsernas redovisning av anspråk med prioriterat behov av översyn utifrån en sammanvägd bedömning med utgångspunkten ”potentiell konflikt med bostadsbyggande”. I länsstyrelsernas underlagsmaterial har behovet av översyn delats in i skalan 1–3, där 1 har högst prioritet.

En komplicerande faktor är att länsstyrelserna redovisat på olika sätt i sammanställningen, vilket gjort materialet svårare att tolka. Bland annat har begreppet bostadsbebyggelse tolkats olika, och inkluderar i vissa län fritidshusbebyggelse, se även kapitel 2.²⁷ Hur de olika nivåerna av prioritet tolkats varierar också, prioritet 3 kan exempelvis inkludera både anspråk med bedömd konflikt, ingen känd målkonflikt eller ”kanske målkonflikt”.

Vid bearbetning av sammanställningen framkommer att den inkluderar anspråk som exempelvis inte är tätortsnära utan mer är i behov av en översyn av andra anledningar, som till exempel att en lång tid förflutit sedan området setts över, markkonflikter med andra intressen som till exempel byggnad av energianläggningar, infrastruktur med mera. Det varierar hur strikt länsstyrelserna tolkat utgångspunkten ”anspråk med potentiell konflikt med bostadsbyggande”.

En översiktlig bedömning av de berörda anspråkens lokalisering utifrån kartmaterial, samråd med länsstyrelserna med mera visar att cirka 45 % av anspråken på länsstyrelsens lista över 358 riksintresseobjekt med prioriterat behov av översyn har en tydligare koppling till kärnfrågan i länsstyrelsernas regeringsuppdrag, det vill säga anspråk som bör ses över med hänvisning till potentiellt bostadsbyggande, samt viss annan planering. Resterande andel av

²⁵ Material från länsstyrelsernas återrapportering av regeringsuppdraget om identifiering av anspråk (2021).

²⁶ Länsstyrelserna graderade objekten i sin förteckning med prioritetsnivå 1, 2 eller 3.

²⁷ Länsstyrelsernas återrapportering 2021, s. 14.

anspråken på länsstyrelsens lista har enligt Riksantikvarieämbetets bedömning översynsbehov av andra skäl.

3.4.2 Aktualitetsprövade anspråk

Länsstyrelserna redovisade i sitt regeringsuppdrag om identifiering av riksintresseanspråk som behöver aktualitetsprövas 358 riksintresseobjekt. Med objekt avsågs både egentliga anspråk och sådana delområden (”satelliter”) som var knutna till anspråk. Cirka 25 sådana delområden ingick.

I tabell A (bilaga 1) redovisas de anspråk från länsstyrelsernas lista som vid Riksantikvarieämbetets aktualitetsprövning bedömts vara relevanta och ska kvarstå. Riksantikvarieämbetet fattar inget nytt formellt beslut om anspråken.

Redovisningen görs per län. Tabellen omfattar cirka 270 anspråk och redovisas av utrymmesskäl i bilaga 1.

3.5 Summering av omprövningarna

Riksantikvarieämbetet har omprövat samtliga områden på den lista med riksintresseanspråk för kulturmiljövården med prioriterat behov av översyn som länsstyrelserna redovisade 2021. Anspråk i Stockholms län fanns inte med på listan, men relevanta revideringar under 2022 har lagts till för att komplettera urvalet.

Omprövningarna har resulterat i beslut om eller förslag om fullständig omprövning av 82 anspråk, varav 11 anspråk avstås och 71 anspråk revideras på annat sätt. 274 anspråk kvarstår i befintligt skick efter aktualitetsprövning. Samråd kring vissa revideringar fortsätter under 2023, se tabell 3.

De senaste årens arbete med omprövningar har medfört att 39 anspråk har avståtts under perioden 2017–2022. Under perioden 1999–2022 har sex stycken helt nya anspråk tillkommit. Några ytterligare anspråk har tillkommit genom delning av tidigare anspråk, ibland med en minskad yta som följd. Efter de senaste årens omprövningar uppgår det totala antalet riksintresseanspråk till 1 480. Redovisning av statistiken har också gjorts på ett mer konsekvent sätt.

3.5.1 Fortsatt arbete med omprövningar

Riksantikvarieämbetet har beskrivit behovet av löpande aktualiseringar och uppföljningar av riksintresseanspråken i slutredovisningen av regeringsuppdraget

om kriterier och anspråk, som redovisades 2021.²⁸

Arbetet bör kombineras med att formerna för det nationella och regionala uppsiktsarbetet utvecklas. Uppsiktsarbetet bör inkludera en löpande uppföljning och återkommande aktualisering av riksintressenas urval, omfattning och innehåll.

Inledningsvis bör en översyn av samtliga riksintresseanspråk göras inom en fyraårsperiod, vilket inletts i och med de omprövningar som genomförts inom ramen för detta regeringsuppdrag.

Länsstyrelsernas medverkan i arbetet är avgörande för tidsramen. För att kunna fatta kvalitetssäkrade beslut om fullständiga omprövningar (avståenden och större revideringar) behöver Riksantikvarieämbetet samverka med länsstyrelsen. Genom det regionala uppsiktsansvaret bidrar länsstyrelserna med regional kunskap.

Länsstyrelserna kan också bidra med fältbesök för att bedöma anspråkens faktiska tillstånd.

Riksantikvarieämbetet bedömer alltså fortsatt att länsstyrelsernas medverkan i arbetet är nödvändig. Länsstyrelserna har framfört att man har begränsade möjligheter att delta i arbetet med revideringar i detta regeringsuppdrag utan ett eget regeringsuppdrag med tillhörande finansiering. Revideringsunderlag från länsstyrelser i detta uppdrag bygger framförallt på befintligt material som tagits fram inom länsstyrelsernas ordinarie arbete. Om arbetet med revideringar ska öka i omfattning behöver finansieringsfrågan ses över.

Det upplägg för översyn av samtliga riksintressen som Riksantikvarieämbetet förordar innebär ett stegvis arbete, där vissa anspråk och kriterier prioriteras. Inom ramen för kriterieuppdraget (2021) genomfördes en byråmässig granskning som identifierade att cirka 14 procent av landets riksintresseanspråk uppvisar brister när det gäller kriteriet om helhetsmiljö, och i viss mån fysiska uttryck. Ett lämpligt nästa steg är därför att gå vidare med att följa upp och vid behov revidera dessa anspråk i samarbete med länsstyrelserna. Sådana revideringar kan leda till ytterligare avståenden.

Av de anspråk som identifierades av Riksantikvarieämbetet 2021 har 75 anspråk aktualitetsprövats eller genomgått fullständig omprövning i samband med nuvarande regeringsuppdrag. Av de anspråk med behov av revidering som identifierades 2021 återstår därmed cirka åtta procent av landets riksintresseanspråk för kulturmiljövården, som bör prioriteras i kommande översyner.

²⁸ Regeringsuppdrag om kriterier för och anspråk på områden av riksintresse för kulturmiljövården. Del 2. Utvärdering av nuvarande anspråk. Diarienummer RAÄ-2020-301.

Utöver en kvalitetshöjning i riksintressesystemet, när anspråk som inte längre är relevanta kan avstås, bidrar omprövningarna också till att de kvarvarande anspråken utgör tydligare och mer användbara underlag för samhällsplaneringen. Anspråk som berörs av andra former av exploatering än bostadsbyggande kan då uppdateras, till exempel inför planering av en kommande utbyggnad av vindkraft eller infrastruktur.

4. Påverkan på areal av revideringar

Det övergripande syftet med revideringar av riksintresseanspråk för kulturmiljövården är att underlagen för en hållbar samhällsplanering ska vara av god kvalitet. En viktig fråga att uppmärksamma är att de arealer som anspråken omfattar ska vara relevanta i förhållande till innehållet. Frågan om minskning av riksintresseanspråkens omfattning har lyfts bland annat i regeringsuppdraget om kriterier och anspråk på områden av riksintresse (slutredovisat 2021).

Arealförändringar 2021

För att följa utvecklingen har Riksantikvarieämbetet gjort en uppföljning av arealförändringarna för de anspråk som reviderades under 2021. Fokus i riksintressearbetet under 2021 låg på genomförandet av regeringsuppdraget om kriterier och anspråk, men utöver detta fattades beslut om 59 revideringar, gällande två län. Revideringarna av riksintresseanspråk under 2021 baserar sig på underlag från Stockholms läns tematiska översikt av riksintressen, samt underlag gällande två anspråk i Kronobergs län. Den sammantagna arealen minskade med 3 025,9 hektar, enligt arealuppgifter från länsstyrelsernas geodatakatalog. Data för jämförelsen är från 2020-05-07 och 2022-08-31.

Exempel på anspråk som minskade i omfattning var exempelvis Skå, Lovö, Mörkö, Bornsjön samt Skebobruk och Edsbro, samtliga i Stockholms län.

Arealförändringar 2022

Arealförändringar som följd av revideringar under 2022 kan följas upp när länsstyrelserna uppdaterat arealerna i geodatakatalogen, vilket sker successivt.

Ett exempel på en revidering under 2022 som medfört en större förändring av areal är revideringen av riksintresseanspråket Göta Kanal, för den del av anspråket som ligger i Västra Götalands län. Den totala arealen minskade där från 6 265 hektar till 830 hektar, det vill säga från 62,65 kvadratkilometer till 8,3 kvadratkilometer.

Ett annat exempel på revideringar av anspråk under 2022 som kommer att innebära arealminskning är Adelsö–Hovgården–Birka (Stockholms län)²⁹. Andra anspråk som minskar i areal efter revidering är Åre (som minskade från cirka 2 318 hektar till cirka 185 hektar) och Svaningen³⁰ (Jämtlands län), samt fyra anspråk i Dalarnas län; Bobygden, Gesunda, Sjön Amungen och Östra Silvberg.

4.1 Digital utveckling

För att kunna följa utvecklingen i riksintresseanspråken och stötta den nationella och regionala uppsikten behövs tillgång till utvecklade digitala verktyg. Under 2021 och 2022 har Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket bedrivit ett utvecklingsprojekt gällande en gemensam informationsstruktur för digitala data om riksintressen, som gör kartinformation, metadata och värdebeskrivningar tillgängliga från en plats. En förstudie samt förslag till gemensam informationsmodell för riksintresseinformation har tagits fram. Tester för att publicera informationen på Nationell geodataplattform förbereds, för att säkerställa att strukturen fungerar. Projektet genomförs tillsammans med Lantmäteriet, med Boverket som referensdeltagare.

Ett viktigt led i Riksantikvarieämbetets arbete med digital utveckling för riksintressen är att säkra och kommunicera en väl fungerande datahanteringsprocess i delar som berör länsstyrelserna.

5. Konsekvensbedömning av regeringsuppdraget

Konsekvenser för fysisk planering

Riksantikvarieämbetet bedömer att de avståenden och andra revideringar av riksintresseanspråk som genomförs kopplat till regeringsuppdraget bidrar till förbättrade underlag för den fysiska planeringen. De reviderade riksintressebeskrivningarna tydliggör varför ett område är utpekad som riksintresse och vilka kulturhistoriska värden som måste tas om hand. Detta ger förbättrade möjligheter att planera för utveckling och exploatering i olika former, och underlättar därmed planering och av byggande av bostäder. Aktuella och tydliga riksintressen ökar förutsägbarheten inför områdenas utveckling och förändring, vilket sparar tid och resurser i planerings-, prövnings- och byggprocesser. Som alltid måste planeringen ske utifrån de enskilda anspråkens förutsättningar. Sett i

²⁹ Beslut tas tidigt 2023.

³⁰ Svaningen ingick inte i länsstyrelsens lista över 358 objekt med prioriterat översynsbehov.

ett större perspektiv innebär revideringarna att kvaliteten i systemet med riksintressen ökar.

Konsekvenser för kulturhistoriska värden

Myndigheten bedömer inte att de avstående eller revideringar som genomförs kopplat till uppdraget innebär negativa effekter för den nationella kulturmiljövårdens intressen. En striktare tillämpning av kriterierna för riksintresseanspråk leder till mer relevanta riksintresseanspråk som håller högre kvalitet. Tillämpningen leder också till att anspråk minskar i yta och antal. Staten förlorar dock möjligheter att ingripa i berörda områden som avstås, till exempel försvinner länsstyrelsernas formella möjlighet att påverka översiktsplaner och detaljplaner. Samtidigt blir det tydligare vilka kulturmiljöer som är av nationellt respektive lokalt intresse. Detta innebär att kommunerna ställs inför högre krav att hantera de kulturhistoriska värdena i till exempel planbestämmelser enligt plan- och bygglagen. För att de lokala värdena ska tillgodoses behöver kommunerna ha tillgång till kulturmiljökompetens och aktuella kommunala underlag, som kulturmiljöprogram. Viktigt att uppmärksamma är att landskapsperspektivet behöver tas om hand, eftersom detta inte alltid framgår lika tydligt i annan dokumentation, som det gör i en riksintressebeskrivning.

Konsekvenser för Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna

Redan i slutredovisningen av regeringsuppdraget om kriterier konstaterade Riksantikvarieämbetet behovet av en ökad dialog med länsstyrelserna. En positiv konsekvens av regeringsuppdraget är att dialogen mellan Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna ökat, i samband med de individuella samråd som genomförts med respektive länsstyrelse. Utbytet vid samråden har gett viktiga inspel för fortsatt revideringsarbete, efter avslutat regeringsuppdrag. Detta kommer på sikt kunna leda till ytterligare avstående och arealminskningar, där så är relevant.

För Riksantikvarieämbetets del har omprioriteringar av det ordinarie riksintressearbetet och planerade utvecklingsinsatser behövt göras, eftersom länsstyrelserna inte haft möjlighet att medverka med revideringsunderlag i den utsträckning som varit önskvärt. Insatser riktade till länsstyrelserna genom till exempel webinarier för utbildning och dialog kring riksintressefrågor bör istället genomföras i det fortsatta arbetet.

Riksantikvarieämbetet planerar för ett fortsatt arbete med omprövningar av riksintressen (se avsnitt 3.5.1), vilket också i fortsättningen medför ett behov av tillgång till länsstyrelsernas regionala kunskap och medverkan i arbetet. En värdefull konsekvens av regeringsuppdraget är att Riksantikvarieämbetet kunnat utveckla och tillämpa ny metodik för revidering av riksintresseanspråk, som kommer att kunna användas vid fortsatta översyner. Striktare tillämpning av kriterierna för kulturmiljövårdens riksintressen och den kvalitetshöjning som följer av det bidrar till ett väl fungerande riksintressesystem.

Referenser

Litteratur

Boverket, 2017. Vägledning för nationella myndigheters underlag, beslut och redovisning rörande anspråk på riksintressen i 3 kap. miljöbalken.

Chalmers, ACE Rapport 2019:7. Boendes syn på kulturvården.

Finansdepartementet, 2021. Uppdrag om identifiering av riksintresseanspråk som behöver aktualitetsprövas. Fi 2021/02423.

Kulturdepartementet, Proposition 2017/18:110, Politik för gestaltad livsmiljö.

Kulturdepartementet, Proposition 2012/13:96, Kulturmiljöns mångfald.

Kulturmiljölag (1988:950).

Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021. Återrapportering regeringsuppdrag. Identifiering av riksintresseanspråk för kulturmiljö och naturvård som behöver aktualitetsprövas. Ärendebeteckning 408-29649-2021.

Plan- och bygglag (2010:900).

Riksantikvarieämbetet 2021. Regeringsuppdrag om kriterier för och anspråk på områden av riksintresse för kulturmiljövården. Del 2, Utvärdering av nuvarande anspråk. Dnr RAÄ-2020-301.

Riksantikvarieämbetet, 2019. Stadens riksintressen – hinder att ta sig förbi eller resurs att utveckla? En studie av kulturmiljövårdens riksintressen i kommunernas planläggning.

Riksantikvarieämbetet, 2018. Ordlista med kulturhistoriska begreppsdefinitioner till miljöer av riksintresse för kulturmiljövården.

Riksantikvarieämbetet, 2017. Riksintressen i siffror. Statistik över kulturmiljövårdens riksintressen.

Riksantikvarieämbetet, 2014. Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Handbok.

SOU 2015:99. Planering och beslut för hållbar utveckling. Miljöbalkens hushållningsbestämmelser. Slutbetänkande av Riksintresseutredningen, 2015.

SOU 2014:59. Bostadsförsörjning och riksintressen. Delbetänkande av Riksintresseutredningen, 2014.

Transportekonomisk Institutt, Stiftelsen Norsk Senter for samferdselsforskning, 1902/2022. Hva er kulturminner egentlig verdt?”. Et forprosjekt.

Internet

www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/uppfoljning/Statistik/statistik-detaljplaner/overprovade-detaljplaner/
Hämtad 2022-11-07.

www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/
Hämtad 2022-12-15.

Bilaga 1.

Aktualitetsprövade anspråk (nivå 3)

Tabell A.

Samtliga anspråk i tabell A nedan har aktualitetsprövats. Aktualitetsprövningen innebär att RAÄ har granskat att anspråken uppfyller kriterierna och ska kvarstå som riksintresseanspråk. Riksantikvarieämbetet fattar inget nytt formellt beslut om anspråken.

Tabell A. Aktualitetsprövade anspråk som kvarstår (nivå 3)

Län	Anspråkets namn och id-nummer
Uppsala	Östhammar stad, C 19
	Dannemora–Österby bruk, C 21
	Gimo bruk, C 22
	Hågaåns dalgång, C39
	Hållen och Fågelsundet, C 6
	Enköpings-Näs, C 57
	Söderfors bruk, C 8
	Landskapet kring Valloxen och Säbysjön, C 45
	Alsike, C 40 b
Södermanland	Gnesta, D 44
	Östermalma, D 45
	Thureholm, D 49
	Björksund–Stora Sulsta, D 53
	Ringsö–Hartsö, D 54
	Kiladalen, D 55
	Arnö–Stora Kungsladugården, D 56
	Tumbo, D 3
	Åsby–Stenby äng, D 7
	Biby, D 10
	Ericssberg, D 29
	Malmköping, D 31
	Kafjärdenområdet, D 1
Östergötland	Finspång, E 44
	Risinge, E 43
	Fagervik–Marmorbruket, E 55
	Östra Husby–Häradshammar, E 94
	Leonardsberg–Himmelstalund–Skälv, E 50, 51
	Norrköping, E 52
	Dagsberg, E 59
	Göta kanal, E 9
	Norsholm–Tångestad, E 48
	Vreta kloster–Knivinge, E 36-37

	Omberg–Tåkern, E 1-7
	Vadstena, E 8
	Kinda kanal, E 28
	Askeby, E 42
	Linköping stad, E 32
	Vårdsberg–Landeryd, E 39
	Tinnerö odlingslandskap, E 100
	Åsbosänkan, E 83
	Åtvidaberg–Adelsnäs, E 72
	Slaka–Lambohov, E 31
	Söderköping, E 66
	Västra Husby, E 65
Jönköping	Eksjö stad, F 50
	Ödestugu, F 65
	Tranås, F 88
	Nya Åminne, F 9
	Stjärneborg Herrestad, F 81
	Smålands Taberg, F 66
	Järstorp, F 67
	Skärstaddalen, F 74
	Gränna, Uppgränna, F 78
	Jönköpings stad, F 69
Kronoberg	Lädja–Rösås, G 30
	Torsås–Ingelstad–Torsjö, G 24
	Råshult, G 5
	Bergkvara, G 26
Gotland	Alskog, I 32
	Bro, I 18
	Fridarve–Rofinds–Bonsarve, I 46
	Fårös västra kust, I 1
	Gammelgarn, I 59
	Hamra, I 59
	Kovik, I 60
	Lajkarhaid–Pavalds, I 12
	Lummelunda, I 59
	Närkusten, I 36
	Stenkyrka, I 59
	Visby, I 20
	Väskinde, I 59
	Östergarn, I 30
Blekinge	Skärva m.m, K 14
	Johannishus m.m, K 11
Skåne	Herrevadskloster, M 29, L 29
	Båstad, M 32, L 32
	Kulla–Gunnarstorp–Allerum, M 7
	Landskrona, M 26
	Barsebäck–Hofferup, M 46
	Dalby–Hardeberga, M 83
	Malmö, M 114
	Görslöv–Torup, M 116
	Svaneholm, M 152
	Sjörup–Charlottenlund–Snårestad, M 158
	Bjärsjöholm–Balkåkra–Skärby, M 160
	Ystad, M 167

	Lund, M 87
	Helsingborg, M 15
	Eslöv, M 182
Halland	Vallda kyrkby, N 2
	Kungsbacka, N 3
	Fjärås Bräcka, N 10
	Varberg, N13
	Grimeton, N 14
	Ätradalen, N 19
	Falkenberg, N 21
	Vastaddalen, N 22
	Kvibille, N 30
	Vapnödalen, N 31
	Sperlingholm, N 32
	Slottsmöllan–Övraby, N 33
	Tjärby, N 39
Västra Götaland	Rossö–Rundö, O 44
	Sannäs, O 55
	Fjällbacka, O 48
	Tossene, O 37
	Centrala Bro, O 19
	Smögen, O 36
	Lysekils stad, O 23
	Fiskebäckskil, O 20
	Anrås, O 39
	Solberga–Ödsmål, O 17
	Marstrand, O 14
	Kastellegården–Ragnhildsholmen, O 15
	Jonsered, O 35
	Göteborgs innerstad, O 2:1-5
	Styrsö, O 7
	Mölnålsåns industriområde och kvarnbyn, O 29
	Trollhättan, P 23
	Skallsjö–Öjared, P 30
	Hjällsnäs, P 32
	Erska, P 34
	Ätrans dalgång, P 49
	Otterstad–Läckö, R 8
	Kinnekuile, R 11
	Mariestad, R 17
	Hjo, R 32
	Lidköping, R 60
	Kambrosilur-området, R 100
Värmland	Uddeholm, S 16
	Nordmark-Taberg, S 12
	Ransäter, S 29
	Östra Ämtervik, S 33
	Storbrohyttan, S 10
	Runnevål, S 23
	Apertin–Illberg–Ekenäs, S 22
	Alsterdalen, S 18
	Väse–Ve, S 20
	Segerstad, S 19
	Karlstads stadskärna, S 21
	Borgvik, S 15

Örebro	Centrala Nora, T 33
	Hinseberg, T 39
	Lindesberg, T 40
	Edö–Stjärnsund–Askersund, T 4 a och b
	Karlslund, T 19
	Centrala Örebro, T 20
	Hjälmarsberg, T 23
	Esplunda, T 24
	Glanshammar, T 26
	Karlskoga, stadsdelen Bofors–Björkborn, T 28
Västmanland	Strömsholms kanalmiljö, U 7
	Hedströmsdalen, U 4
	Svartåns dalgång med Skultuna bruk, U 19
	Järnäs, U 21
	Sala silvergruva och Sala bergstad, U 16
	Ängsö, U 27
	Fullerö, U 23
	Dingtuna–Östjädra, U 20
	Svanå, U 18
	Sätra brunn, U 17
	Norbergs centrum, U 11
	Norbergs gruvmiljöer, U 10
	Hjälmare kanal, U 3
	Arboga, U 2
	Östanbro, U 28
Dalarna	Nya porfyrverket, W 120
	Slättberg, W 78
	Orsasjön, W 77
	Bonäs, W 75
	Färnäs, W 74
	Sollerön, W 69a
	Björkberg, W 48
	Alvik–Almo, W 51
	Hisvåla–Grytberg, W 47
	Örarbäcken, W 60
	Sjöbotten, W 45
	Vika byar, W 12
	Busjön, W 117
	Sör Amsberg, W 11
	Torsångsbygden, W 7
	Järnvägsgatan i Vansbro, W 115
	Hushagen och Bergslagsbyn, W 10
	Grådö–Hamre–Husby, W 34
	Stjärnsund, W 40
	Rommehed, W 9
	Kloster, W 39
	Säters stadskärna, W 109
	Hjulbacka–Kapellbo, W 36
	Garpenberg, W 37
	Norns bruk och vägen Vikmanshyttan–Larsbo, W 33
	Ingeborgsbo, W 3
	Brunnsvik–Storgården, W 54
	Torrbo–Stimmerbo, W 104
	Ludvika bruk, W 53
	Avesta, W 6
	Flogberget, W 102

	Flatenberg, W 103
	Tunkarlsbo, W 106
	Hedbyn–Gärdsjöbo, W 107
	Oreälven med Skattungbyn, W 79
	Grändenbyarna, W 90a
Gävleborg	Centrala Jättendalsbygden, X 100
	Holmyrberget–Gnapskatan, X 103
	Hudiksvalls stad, X 200
	Forsa centralbygd, X 202
	Hälsingtuna och Hög, X 203
	Iggesunds bruk, X 205
	Delsbo och Bjuråker, X 212
	Enånger, X 234
	Järvsö centralbygd, X 300
	Mågamon, X 330
	Växbobygden, X 402
	Vallsta–Hänsätter, X 405
	Gästrike–Hammarby bruk, X 912
	Torsåkers centralbygd, X 961
	Sätra, X 812
	Södra Valbobygden, X 808
	Gävle stad, X 800
	Strömsbro, X 801
	Norrlandet–Utvalnäs, X 802
	Hedesunda–Ön, X 807
	Forsbacka bruk, X 811
	Sandvikens stad, X 900
	Byarna norr om Alfta, X 500
	Älvkarhed, X 501
	Alfta, X 503
	Vängsbo, X 567
	Söderhamns stad, X 603
Västernorrland	Arnäsbacken, Y 41
	Ljungans dalgång, Y 7a
Jämtland	Offerdalsbygden, Z 23
	Nedre Långan, Z 24
	Kallbygden, Z 28
	Fröå, Z 35
	Klövsjö by och fåbodar, Z 49
	Oviksfjällens fåbodområde, Z 45
	Övre Ljusnandalen, Z 52
	Vikarsjösystemet, Z 59
	Duvberg–Överberg–Ytterberg, Z 61
	Älvros, Z 62
	Hårkan, Z 37
	Östersund, Z 27
	Storsjöbygden, Z 25
Västerbotten	Vindelälven, AC 24
	Björkvattensdalen, AC 35
	Byskeälven, AC 21
	Gunnarns by–Juktån, AC 33
	Skellefteå, AC 20
	Örviken, AC 19
	Byarna runt Bygdeträsket, AC 18
	Laiksjö, AC 52

	Örträsk, AC 27
	Norrfors–Klabböle, AC 11
	Umeå, AC 10
	Holmöns by, AC 8
Norrbotten	Hortlax, BD 57
	Piteå, BD 58
	Öjebyn, BD 59
	Norrfjärden, BD 60
	Sjulsmark, BD 62
	Lillpitedalen, BD 56
	Kengis, BD 50
	Erkheikki–Juhonpieti, BD 53
	Tärendö, BD 54
	Överkalix, BD 70
	Svappavaara, BD 31
	Jukkasjärvi, BD 34
	Torenträskområdet–Ofotenbanan, BD 36
	Vuollerim, BD 19
	Kvikkjokks by, BD 21
	Älvsbyn, BD 67
	Manjärvi, BD 69
	Tornedalen, BD 15

Bilaga 2.

Kriterier för utpekande av riksintresseanspråk för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 §

Riksantikvarieämbetet tillämpar nedanstående kriterier när riksintressen för kulturmiljövården pekas ut enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Kriterierna för utpekande består av fem punkter (A–E). Kriterierna A–C ska alltid vara uppfyllda. Kriterierna D och E kan tillämpas i kombination med de obligatoriska kriterierna A–C.

Kriterium A. Riksintressant berättelse

Riksintresset ska genom sitt innehåll särskilt väl spegla skeden, händelseförlopp eller verksamheter av vikt för landets och områdets kulturella, politiska, sociala, religiösa eller tekniska utveckling. Den riksintressanta berättelsen om viktiga delar av samhällsutvecklingen ska gå att läsa av och förstå i landskapet.

Kriterium B. Helhetsmiljö

Riksintresset ska utgöra en helhetsmiljö, dvs. området ska särskilt väl uppvisa ett sammanhängande funktionellt historiskt system.

Kriterium C. Fysiska uttryck

Riksintresset ska innehålla synliga fysiska uttryck som stödjer den utvalda berättelsen om vad som hänt i landskapet. Uttrycken i kulturmiljön ska ge särskilt goda möjligheter till upplevelser, kunskap och förståelse för den kulturhistoriska utvecklingen.

Ovanstående kriterier A–C ska alltid vara uppfyllda. Även följande kriterier kan tillämpas när ett riksintresse pekas ut, men alltid i kombination med kriterierna A–C:

Kriterium D. Regionala och lokala förhållanden

Riksintresset visar att regionala och/eller lokala förhållanden har satt en särskild prägel på den riksintressanta berättelsen.

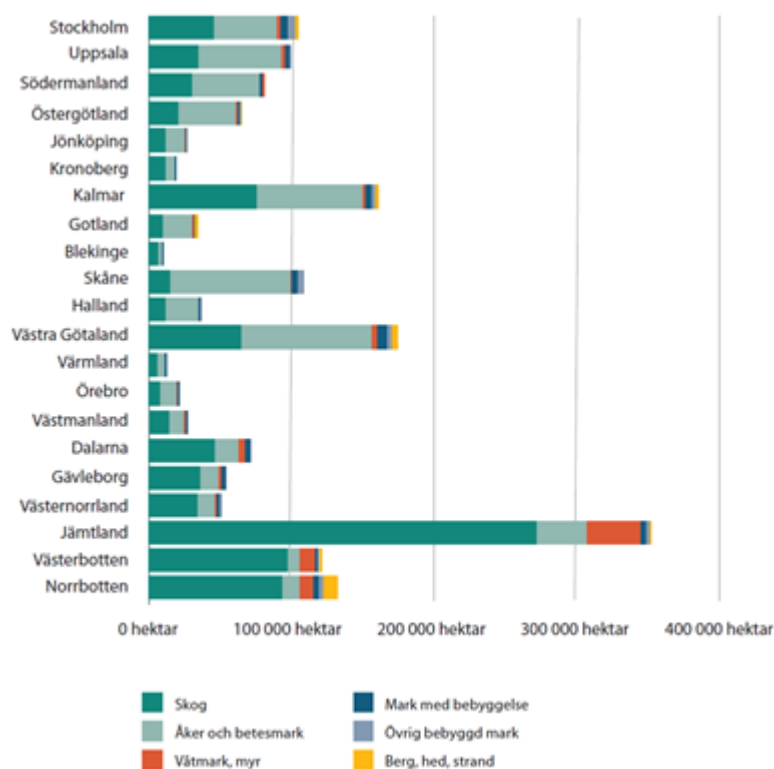
Kriterium E. Internationella åtaganden

Riksintresseanspråket är relevant för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden.

Mer utförliga förklarande texter om kriterierna finns på Riksantikvarieämbetets webbplats.

<https://www.raa.se/samhallsutveckling/riksintresse-for-kulturmiljovarden/kriterier-for-riksintresseansprak-for-kulturmiljovarden/>

Bilaga 3. Markanvändning

Figur 1. Länsvis redovisning av markanvändningen inom kulturmiljövårdens riksintressen 2017 (N=1 526).

Källor: Länsstyrelsernas GeodataKatalog (riksintresseareal) och Naturvårdsverket (markanvändning).

Bilden är hämtad från Riksintressen i siffror – statistik över kulturmiljövårdens riksintressen, s. 27, Riksantikvarieämbetet, 2017.

